

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/43742,Jozef-Pilsudski-dziecinstwo-i-mlodosc-wspoltworcy-niepodleglosci.html>
04.03.2024, 16:19

Józef Piłsudski - dzieciństwo i młodość współtwórcy niepodległości

Józef Piłsudski wywodził się z rodu szlacheckiego, osiadłego na Wileńszczyźnie co najmniej od XVII wieku. Urodził się 5 grudnia 1867 r. w majątku Zułów. Był czwartym dzieckiem Józefa i Marii z domu Billewicz. Miał jedenaścioro rodzeństwa. Najbardziej znani byli Bronisław – etnograf, odkrywca Ajnów – autochtonicznego ludu Japonii, i Jan, prawnik, w okresie międzywojennym poseł na Sejm, minister skarbu i wiceprezes Banku Polskiego.

Wyjątkowy wpływ na wychowanie Józefa Piłsudskiego miała matka. Jak pisał biograf Marszałka Wacław Jędrzejewicz, „wielka patriotka, sprawę narodową stawiała na pierwszym miejscu i w epoce pozytywizmu uczyła swe dzieci dziejów walk o niepodległość, wpajając im miłość do Polski, konieczność walki o nią i poświęcania się dla niej”. W 1875 r., po pożarze Zułowa i utracie rodzinnego majątku, rodzina Piłsudskich zamieszkała w Wilnie.

Dwa lata później Józef, nazywany w rodzinie Ziukiem, został uczniem I gimnazjum w Wilnie, do którego uczęszczał także jego brat Bronisław. W szkole po raz pierwszy doświadczyli osobiście niewoli, w jakiej Polska pozostawała od blisko wieku. Językiem wykładowym był rosyjski, a nauczyciele, w większości Rosjanie, szykanowali uczniów za publiczne mówienie po polsku.

W 1885 r. Józef zdał egzamin maturalny. Z religii, matematyki, łaciny i greki otrzymał oceny dobre, z historii – ocenę bardzo dobrą, z rosyjskiego – dostateczną. Po maturze zaczął studiować medycynę na Uniwersytecie Charkowskim. Pomyślnie ukończył pierwszy rok studiów i latem 1886 r. wyjechał na wakacje do Wilna. Studia zamierzał kontynuować na Uniwersytecie w Dorpacie, nie było mu to jednak dane.

22 marca 1887 r. został aresztowany pod zarzutem udziału w przygotowaniach do zamachu na cara Aleksandra III. Zabójstwo zaplanowała na 1 marca 1887 r. – w szóstą rocznicę zamachu Narodnej Woli na Aleksandra II – grupa studentów rosyjskich i polskich. Wśród spiskowców był starszy brat Włodzimierza Lenina – Aleksander Uljanow.

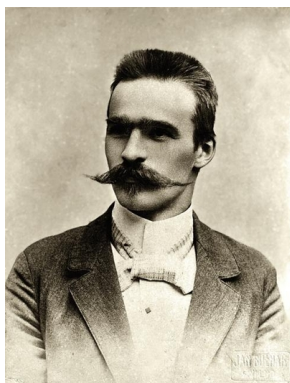
Do zamachu ostatecznie nie doszło, policja aresztowała bowiem jego niedoszłych wykonawców. Bracia Piłsudscy nie znali celu spiskowców. Ich rola ograniczyła się do przenocowania w Wilnie dwóch Rosjan, którym Bronisław pożyczył też 150 rubli i przekazał chemikalia potrzebne do produkcji bomby. Mimo to kara za związek ze spiskowcami była bardzo surowa: Józef został skazany na pięć lat zesłania, Bronisław – na piętnaście. Po długiej podróży – częściowo pieszej – Ziuk dotarł na Syberię. Podczas postoju w więzieniu w Irkucku wśród więźniów wybuchł bunt, brutalnie stłumiony przez żołnierzy z konwoju. Józef został kilkakrotnie uderzony kolbą w głowę.

Na zesłaniu Piłsudski przebywał w Kireńsku, a później w Tuncie, gdzie zaprzyjaźnił się m.in. z Bronisławem Szwarce, członkiem Komitetu Centralnego Narodowego, który przygotowywał powstanie styczniowe. Ziuk wrócił z Syberii do Wilna w lipcu 1892 r. z doświadczeniami, które miały ogromny wpływ na jego późniejsze losy.

Władysław Studnicki, wspominając pierwsze spotkanie z Piłsudskim w 1899 r. w Zurychu, pisał: „W rozmowach z nami opowiadał, że on, jakkolwiek spotkał się już w gimnazjum z Rosją, która brutalnie laża do duszy młodzieży, jednak charakter Rosji i jej psychologię, tę chęć poniewierania godności ludzkiej, zrozumiał należycie na Syberii”. Dlatego po powrocie z syberyjskiego zesłania Piłsudski zaangażował się w walkę o niepodległość Polski.

Marek Gałęzowski

Fragment broszury pt. „Józef Piłsudski 1867-1935”, wydanej przez IPN w serii „Patroni naszych ulic”

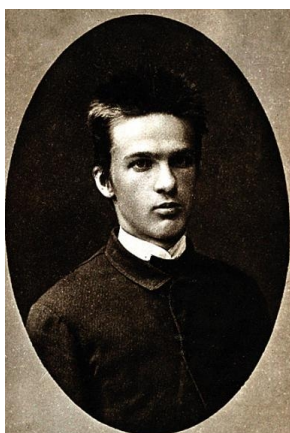
Józef Piłsudski, 1899.

Józef Piłsudski (trzeci od lewej), 1885. Kółko samokształceniowe "Spójnia" w gimnazjum wileńskim

List gończy za Józefem Piłsudskim, wystawiony przez carską policję, 1887.

Józef Piłsudski, 1885.